

kaligrafija orijentalnih rukopisa i natpisa u sarajevu (izložba u muzeju grada zagreba, lipanj—srpanj, 1980.)

Izložba pod ovim naslovom postavljena u Muzeju grada Zagreba jedna je od dosta rijetkih akcija ostvarenih na muzejskom sektoru a na razini međurepubličke suradnje. Sasvim je sigurno da bi takvih akcija moglo biti više, a zbog čega ih nema, trebali bi nam na to odgovoriti prije svih drugih, sami muzealci. Već i zbog toga, pozdravljamo ovu i ovakvu suradnju Muzeja grada Zagreba i Muzeja grada Sarajeva.

Ovom izložbo sarajevski muzealci omogućili su zagrebačkoj publici susret sa vanredno lijepim i vrijednim muzejskim predmetima iza kojih se naslućivao duh i stvaralački mir orijenta koji je u Sarajevu oblikovao život i njegove potrebe kroz višestoljetnu povijest ovog grada. Ne toliko brojem koliko kvaliteto izloženih eksponata, sadržajem i dobro oblikovanom formom ove izložbe u zadanom, ali i primjerenom prostoru u Muzeju grada Zagreba za ovakve izložbene akcije komornog tipa, ova izložba ostavila je na nas utisak lijepo, cjelovite muzejske predstave, uz neke manje zamjerke i pripomene o neiskorišćenim mogućnostima koji bi je dopunjavali i učinili još bližom i korisnijom posjetiocima.

Zaustavimo se najprije, nakratko na samom sadržaju ove izložbe. Taj je sadržaj po svojoj naravi određivao i formu ekspozicije u prostoru i oblik interpretacije u komunikaciji s posjetiocima. Naslov izložbe: »Kaligrafija orijentalnih rukopisa i natpisa u Sarajevu«, prostorno je omeđivao izbor eksponata na područje grada Sarajeva. Ostale komponente i kriteriji u izboru izloženog materijala, kao vremenska granica, vrste materijala i područja raznovrsnih umijeća i umjetnosti u kojima je kaligrafija našla svoju primjenu, ostavljeni su umješnosti i odluci autora. Izbor predmeta u zagrebačkoj postavi ove izložbe, omeđen, dakako i mogućnostima izložbenog prostora, može se svesti na dosta uvjerljiv utisak da je ovdje izloženo gotovo sve što je trebalo i u ovom prostoru bilo moguće izložiti i da izloženi sadržaj doista i doslovce odgovara zadanoj, radnoj temi ove izložbe.

Izložba započinje rukopisnim djelima iz prve polovice XVI stoljeća, jer upravo rukopisi, što je po sebi razumljivo, u kaligrafskoj umjetnosti, zauzimaju najvažnije mjesto. Po vrstama materijala redaju se dalje u izložbenim vitrinama vezovi koje su u skupocjenim tekstilnim materijalima izrađivali sarajevski krojači, terzije. Natpisi se različitim tehnikama i u raznim materijalima ispisuju na suvenirima, na raznovrsnim funkcionalno uporabivim predmetima u svakodnevnom životu bogatijih

domaćinstva ili pak upotrebljivanih u religioznim obredima i prostorima. Veza između orijentalne kaligrafije i zanata koji takve predmete proizvode vrlo je uska. U trajnoj i kreativnoj isprepletenosti i nadopunjavanju stvorila je i vrlo vrijedna umjetnička djela. Vještici su kujundžije u plemenitim metalima, zlatu i srebru, raznovrsnim tehnikama izrade, stilizacijom arapskog pisma isprepletenog s drugim dekorativnim motivima dosizali visoku kvalitetu u oplemenjivanju forme svojih proizvoda. Kaligrafsko je pismo nalazilo svoju primjenu u carskim i javnim pisarnicama u kojima su se izrađivali službeni dokumenti. Takvo se pismo pojavljuje na novcu, raznovrsnim ukrasnim predmetima, pa čak i dnevno upotrebljavanom kuhinjskom posuđu. Tekstovi iz kurana i druge mudre izreke izvezene su kaligrafijom na stoljncima, tepisima, malim podmetačima za stolice. Turske sablje, jatagani, kubure i drugo oružje, također su nosili kaligrafijom urezane razne misli i poruke; od podataka o kovaču, autoru ili vlasniku predmeta do najrazličitijih poruka, citata i stihova. Kaligrafijom su se služili i trgovci u pisanju svojih deftera. Tim ukrasnim, lijepim pismom, stilizacijom pretvaranim gotovo u samostalnu dekorativnu ornamentiku, ukrašavale su se zidne plohe turskih kuća, džamija, tekija, medresa, biblioteka, izvana i iznutra. Konačno, kaligrafija je svoju najčešću primjenu nalazila u pisanju teksta kurana, gdje je opet u kombinaciji s drugim dekorativnim elementima u paleti islamskih boja stvarala vanredno lijepo ornamentalne slike.

Ukratko, možemo zaključiti da gotovo nije bilo područja života, rada i stvaranja, od prozaične svakidašnjice do najvrednijih ostvarenja umjetničkog obrta i umjetnosti, gdje kaligrafsko pismo nije našlo svoju primjenu i sve te vrste materijala, svi ti oblici mnogovrsne primjene bili su prisutni na izložbi u adekvatnom izboru i prezentaciji izloženog materijala. Taj je izbor izvršen znalčki i stručno s primjerenim ukusom za lijepo i potrebnom mjerom za kvantitetom. Izbor je adekvatan i mogućnostima izložbenog prostora, tako da brojnost i raznovrsnost predmeta ipak ostavljaju onaj minimum slobodnog prostora za predah i potrebnu preglednost.

Treba još nešto reći o samoj postavi izložbenog materijala i stručne interpretacije i didaktičke eksplikacije, bez čega bi i ova izložba ostala možda samo lijepa slika, i lijepa povijesna razglednica daleko, ali nedovoljno prepoznatljivo svjedočanstvo iz prošlosti grada Sarajeva.

Zagreb, Muzej grada — Detalj izložbe
Zagreb, the Museum of the City of Zagreb, detail of the exhibition

Naglasivši već da su izloženi predmeti izabrani i izloženi pregledno i s potrebnim osjećajem za kvantitetu u zadanom prostoru, rekli smo već samim tim da je ispunjen i najvažniji uvjet u razumijevanju i doživljavanju ove izložbe. Međutim, ako izlaganje lijepoga i skladnoga u raznim oblicima predmeta i materijalima iz kojih su predmeti bili sačinjeni nije bio prvi, pa niti važniji cilj ove izložbe, već jednako toliko i što potpunija informacija o povijesnom razvoju, sadržaju raznih poru-

ka i zapisa, pa i pouka o životu u čijem su krilu stvaranja i trajnog obnavljanja svi ti predmeti i nastali, tada su nam u tumačenju tog nutarnjeg sadržaja ove izložbe, autori ostali ipak mnogo toga dužni. Istina je da je vrlo često teško uskladiti zahtjev didaktičke interpretacije s likovnim riješenjima ali i vizuelno komunikativna izložba bez potrebnih tumačenja njena sadržaja, izložba orjentirana više na doživljaj sklada i lijepoga, a nedovoljno na informaciju i pouku, umanjuje konačnu

svrhu same realizacije. Čini nam se da je i ovdje učinjen ustupak lijepome, estetskoj i umjetničkoj kvaliteti predmeta a podosta na račun pravog značenja i njegove povijesne vrijednosti i značenja. Kao što se i kaligrafija često pretvarala u samostalni likovni izraz, pa je oblik pisma postao ponekad važniji od pisanog sadržaja tako je i na izložbi lijepo pisano slovo dobilo važniju ulogu od konačnog smisla izvezenog svim tim slovima zajedno.

Ovakvim tumačenjem i stavom prema postavi ove izložbe ne želimo umanjiti i njene vrijednosti, niti to utječe na konačnu pozitivnu ocjenu ove akcije Muzeja grada Sarajeva i Muzeja grada Zagreba. Ipak, osvrnuo bih se na kraju na još jednu neiskorištenu mogućnost u samoj postavi izložbe. U Muzeju grada Zagreba, u tom istom izložbenom prostoru, mogli smo se već više puta osvjedočiti koliko stvaranje adekvatne zvučne kulise pridonosi ukupnom dojmu i kvaliteti same izložbe. Ovaj put je ta dopuna izostala, a možda je upravo zvučna pratnja mogla biti iskorištena kao mogućnost adekvatnog vodiča kroz izložbu i direktnim tumačenjem i adekvatnom glazbenom pratnjom. Tim više što je i sam tiskani vodič izložbe koji je priredila autorica izložbe Muniba Spaho, više informacija o provenijenciji materijala, povijesti njegova nastajanja, korisno i potrebno tumačenje pojedinih turcizama, nego li pravi VODIČ, baš za ovu postavu, ove izložbe.

Bez obzira na iznesene primjedbe vrijednost ove izložbe je mnogostruka i možemo je popratiti još samo željom da takvih muzejskih ostvarenja u zajedničkoj suradnji muzejskih radnika, bez obzira na gradske ili republičke međe, bude još i više.

Milan Kruhek